

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ورودی شهرها و طراحی آنها بر مبنای سکانس بندی

"نمونه موردی کرمان"

مهدیه عبدالله دخت^۱

۱- کارشناس مهندسی معماری

Abdollahdokht.m@gmail.com

چکیده

بررسی شرایط نامطلوب ورودی شهرها و اثرات منفی آن به ساکنین و تازه واردین و نقشی که طراحی می تواند در ارتقاء کیفی بصری و عملکردی این گونه فضاها داشته باشد. یکی از اهداف اصلی این پژوهش میباشد. در ابتدا به بررسی فضای ورودی شهرهای گذشته ایران پرداخته و سپس به الزامات طراحی ورودی شهر بر مبنای سه سکانس روانی، بصری و فیزیکی پرداخته میشود تا درک شهروندان از ورودی مطلوب شهر افزایش یابد و به تبع آن سه توقع مهم یعنی تشخیص، پذیرندگی و خوانایی برای کاربران فضاهای مربوطه تامین شود در این پژوهش بر اساس اطلاعات جمع آوری شده از مطالعه ی منابع کتابخانه ای و اسناد و مدارک مربوطه، سعی شده است با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به بررسی اطلاعات جمع آوری شده پرداخته و نتیجه گیری شود.

کلمات کلیدی: ورودی شهر، سکانس بندی، شهرهای ایرانی

۱- مقدمه

ورودی شهرهای ایران به دلیل آنکه خودجوش و بدون هیچ طرح و برنامه ای شکل گرفته اند فاقد مطلوبیت و پاسخ دهی می باشد. به گونه ای که امروزه در فضا سازی ورودی شهرها غالباً تنها عناصر مشهود برنامه ریزی شهر به جهت یاد آوری مفهوم ورودی ها بسنده کردن مسئولین شهر به تعبیه یک تابلو است که ورود به شهر را متذکر شده و خوش آمد می گوید.

۲- بیان مسئله

بررسی سیر تحول فضای ورودی شهرها از گذشته تا به امروز مبین تحولات اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و فن آوری است که با گذشت زمان الگوهای زیستی جوامع را در سکونتگاههای هر سرزمین تحت تاثیر قرار داده است. تبدیل شدن فضاهای ورودی شهرهای قدیم از دروازه و برج و باروی هماهنگ و تعریف شده به کریدورهای ورودی با ساختمانهای زشت و فرسوده مسکونی، تعمیر کاری ها، کاربری های نظامی، انبار مصالح، اسقاطی اتومبیل، تعویض روغن و فضاهای متروکه و سامان نیافته حاکی از رشد و توسعه بی رویه ولی بر گسیخته شهرهای امروزی کشور است (بحرینی، ۱۳۸۲). نکته کیفی مهمی که مشکل اصلی ورودی شهرهای ایران است. خودجوش بودن آنها و عدم طراحی می باشد از جمله ورودی شهر کرمان که عرصه مساله داری میباشد. که بایستی از ابعاد و مناظر مختلف مورد مداخله قرار گیرند. با توجه به دامنه مداخله این عرصه ها و قطعیت یافتن نسبی ظرف فضایی این حوزه ها، لزوم اتخاذ تدابیر ویژه و راهگشایی جهت دستیابی به حداکثر غنای فضایی و بصری جهت طراحی مطلوب هر چه بیشتر ضروری می نماید. این غنای طراحی ضمن به تصویر کشاندن کیفیت مناسب فضایی - کالبدی و عملکردی در حوزه ورودی شهر، به نحو مؤثری در راستای الزامات طراحی و هویت شهر کرمان خواهد بود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۳- اهمیت و ضرورت

ورودی شهرها اولین نقاطی هستند که اکثر مسافران با آن برخورد دارند و بخش عمده تصویر شهر، در لحظه ورود به شهر شکل می‌گیرد، لذا توجه داشتن به سکانس بندی ورودی شهر و توجه به کیفیت طراحی امری اجتناب ناپذیر است. بنابراین با تغییر مقیاس شهر در مدت کوتاهی و وارد شدن مقوله ای به نام سرعت و تاثیر آن بر نحوه درک انسان، پرداختن به موضوع ورودی و تدوین راهکارها و معیارهایی برای زنده کردن مفهوم ورود به شهر ضروری است. از مهمترین عواملی که طبق رویکرد سکانس بندی عرصه ی ورودیهای شهر بایستی دقت لازم را داشت تقسیم فضای ورودی میباشد .

۴- روش تحقیق

در این پژوهش گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه ای و اسنادی است.

۵- روش و ابزار گرد آوری داده ها :

- مطالعات کتابخانه ای (کتاب ها ، مجلات تخصصی معتبر و مقاله ها)

۶- یافته ها

ورودی شهر محدوده ای است که قلمرو طبیعت را از محیط مصنوع و تمدن متمایز می کند و آگاهی دهنده حضور در قلمرو دیگر است. ورودی، اتصال دهنده شهر با جامعه فراتر و طبیعت نامحدود است. این فضا می تواند معرف شخصیت شهر باشد (گروتز، ۱۳۷۵). نخستین فضای شهری است که هرکس به هنگام ورود به شهر با آن مواجه می گردد . این در حالی است که ورودی شهرهای کوچک و بزرگ ما از چنان و وضعیت ناهنجاری برخوردارن که هیچ احساسی از رسیدن یا شوق ورود در مسافر بر نمی انگیزد و تصویری مطابق با توقع وی از ورودی یک شهر در ذهنش ایجاد نمی کند (پاکزاد، ۱۳۸۸، ۹).

در لغتنامه دهخدا ورودی منسوب به ورود دانسته شده و ورود در لغت به معنای رسیدن، درآمدن و وارد شدن میباشد . فرهنگ معین ورودی را " آنچه مربوط به ورود و دخول کسان در جایی باشد " میگوید (فرهنگ معین، ۱۳۸۱: ۵۰۱۲).

پدیده ها مجراهای مشخص و تعریف شده ای را جهت نفوذ در اختیار مخاطب قرار می دهند . این مجراهای نفوذ به داخل پدیده ها ورودی خوانده می شوند. (ابلقی ، پورجوهری، ۱۳۸۵، ۶۷)

احتساب ورودی به عنوان یک مکان برای اتصال، توقعات خاصی را براساس تصویر ذهنی و تجربیات افراد می‌طلبد که آن را از حد یک درب ورودی فراتر می‌برد، توقعات مزبور معطوف به ورودی هر نوع فضایی است. اولین توقع از هر ورودی این است که در این مکان حریم‌ها و مکان‌های بیرون و درون به آرامی و ظرافت بهم تبدیل شوند. به نحوی که بدون وارد آوردن شوک، افراد بتوانند رفتارهای خود را متناسب با حال و هوای درون، هماهنگ با رویدادهای آن نمایند.

• انواع ورودیهای شهر از بعد ادراکی شهرهای امروزی

۱- ورود روانی: در بخش های اولیه مبادی ورودی مخاطب به صورت ملموس تغییر کیفیت محیط پیرامون مسیر حرکتی را درک می نماید. در این مرحله هیچ گونه نشانه عینی از شهر وجود ندارد. (حوزه دیدن)

۲- ورود تصویری (بصری): با ظهور اولین نشانه بصری از شهر، مرحله ورود تصویری به شهر آغاز می گردد. (حوزه رسیدن)

۳- ورود کالبدی: به تدریج و در تداوم حرکت حس نزدیک شدن به شهر به حس حضور در شهر تبدیل میشود. (حوزه بودن). (ابلقی و پورجوهری، ۱۳۸۵)

• انواع ورودیهای شهر از بعد ریخت شناسی

۱- نقطه ای : ورود بعضی از شهرها به صورت نقطه ایی بوده که بیشتر در شهرهای تاریخی و در گذشته نمود داشته و مصداق کالبدی آن دروازه های ورود به شهر بود .

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲- خطی (محوری): این گونه ورودی ها بیشتر در جاهایی مصداق دارد که مرز تبدیل جاده برون شهری به بلوار ها و خیابان های شهری مشخص است و مسیر خطی ورودی محدوده ی ورود را مشخص می سازد.

۳- پهنه ای : این گونه ورودی ها حاصل ترکیب مسیر خطی ورود و پهنه ها و نواحی اطراف محور ورودی می باشد.

• انواع ورودیهای شهر از بعد سکانس بندی

۱- فضاهای متداخل: در این الگو محدوده های دو فضا با یکدیگر تداخل مییابند و ناحیههای که حاصل تداخل دو فضا است فضای مشترک هر دو محسوب می شود. در قیاس ورودی شهر با الگوی فوق میتوان از ورودی شهرهای رامسر و لاهیجان، چالوس (ورودی تهران - چالوس)، نوشهر، لنگرود، قم، اصفهان - قزوین نام برد.

۲- قسمت تداخل کننده میتواند با یکی از فضاها ترکیب شود و به صورت جزء لاینفک حجم آن درآید. به طور مثال شرق تهران، آمل، رشت و نور

۳- قسمت تداخل کننده میتواند به صورت فضایی مستقل که دو فضای اصلی را به هم مرتبط می سازد ظاهر شود بهترین مثال این مورد در رابطه با شهر، فضای ورودی شهر شیراز (دروازه قرآن) است که در آن طبیعت و شهر با کاربریهای شهری وابسته به طبیعت (تفریحی و تفریحی) به هم گره میخورند و فضایی با شخصیت مستقل، با هویت ویژه شکل میگیرد، که در عین حال هم طبیعت و هم شهر در پدید آمدن آن سهیم اند .

۴- فضاهایی که با یک فضای سوم به هم مرتبط میشوند

دو فضا که با فاصله از هم جدا هستند، میتوانند به وسیله یک فضای سوم به یکدیگر مرتبط شوند . فضای میانی برای اینکه عملکرد خود را به عنوان رابط بیان نماید، میتواند از نظر فرم و جهت با دو فضای مذکور فرق داشته باشد. (بحرینی و دیگران، ۱۳۸۱).

• مطالعات نمونه موردی (کرمان)

شهر شش دروازه نامی است که مردم به واسطه آن که کرمان در گذشته شش دروازه داشته است به آن نهاده اند و یکی از عملکردهای این گونه فضاها نماد ورودی شهر از جهات مختلف بوده که محدوده ی پیرامون ورودی به شهر را اراضی کشاورزی دایر و بایر و اراضی لم یزرع بیابانی و تپه های خاکی و شنی و با پوشش گیاهی مختص به نواحی گرم و خشک تشکیل می داده که در سال (۱۲۹۳ ه.ق) دور شهر کرمان با حصاری که طول آن از دروازه خراسان (دروازه گیری) در شمال تا دروازه دق آباد در جنوب و عرض آن از دروازه وکیل در شرق تا دروازه ارگ در غرب با برج و بارو و خندق هایی به عرض تقریبی ۱۰ متر و عمق

۴ متر محصور بوده است. (تصویر ۱-۱- بافت قدیم کرمان)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

• وضع موجود

این محور از سمت باغین به سمت کرمان از طبیعت خارج از شهر به شهر نزدیک شده، پس از طی این مسیر به مدخل شهر که ابتدای بلوار حجاج میباشد ختم میشود. در جوار مسیر ورودی ساخت وسازهای پراکنده و ناسازگار در گذشته و حال ایجاد شده که عمدتاً کاربری کارگاهی دارند.

وجود چنین کاربری ها به لحاظ آلودگی بصری، این ورودی را برای ناظران نامطلوب کرده است، با توجه به آمار مربوط به متوسط تردد در طول روزهای فروردین ماه ۱۳۷۵ در این مسیر حجم تردد در مسیر رفت (به سمت کرمان) برابر ۱۰۲۲۵ و در برگشت ۱۱۳۴۰ میباشد.

سکانس بندی

سکانس اول (پلیس راه باغین - سعادت آباد)

سکانس دوم (سعادت آباد - پارک مسافر)

سکانس سوم (پارک مسافر - ابتدای بلوار حجاج)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

• تجزیه و تحلیل SWOT

به منظور طبقه بندی مناسب اطلاعات بدست آمده در مرحله شناخت و درک دقیق نقاط ضعف و قوت محدوده ی مورد نظر از یک سو و فرصت ها و تهدیدهای آن از سوی دیگر، از تکنیک جدول SWOT بهره گرفته شده تجزیه و تحلیل، در قالب سه بعد شامل: بعد عملکردی، بعد کالبدی، بعد بصری-ادراکی و بعد ترافیکی صورت پذیرفت.

تهدید	فرصت	ضعف	قوت
<ul style="list-style-type: none"> - داخل حرکت پیاده و سواره بهدینگی برای مسیر ورودی - نماندن بودن کامل پیاده در برابر عبور سواره که ناشی از نبود زیرگذر یا روگذر می باشد. - عدم جدایی محل عبور وسایله سنگین و سبک 	<ul style="list-style-type: none"> - امکان تقویت پارک مسافر به عنوان پهنه ای قوی - امکان استقرار کاربری های که موجب آشنایی با صنایع دستی باشد 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود کاربری های ناسازگار و بد منظر تعمیرگاه در طول محور ورودی - پارک خودروهای سنگین در طول محور - عدم وجود مسیر پیاده مناسب - عدم وجود محل پارکینگ اتومبیل ها - عدم استقرار خدمات اوزانس و امداد در توقفگاه ورودی شهر - عدم جدایی محل عبور 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود پارک مسافر به عنوان یک کاربری قوی و جاذب مردم
<p>بعد عملکردی - کالبدی</p>			

تهدید	فرصت	ضعف	قوت
<ul style="list-style-type: none"> - ضعف شدید در جداره ها ، نما ها و خط آسمان که تهدیدی برای عدم دریافت ارزش های بصری 	<ul style="list-style-type: none"> - فرصت ایجاد نشانه های ماند پرجم ، پلاکارد در طول مسیر برای ارتقای خوانندگی - ساماندهی تابلو های مسیر - تقویت پهنه سبز در غرب محور - طراحی و استقرار ایاتنه شهری 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم وجود نشانه های مطلوب و ضمیمه محدود به لحاظ خوانندگی - عدم انسجام در خط آسمان جداره های مسیر - نامتجانسه بودن تابلو ها باعث اختشایش بصری شده - نامناسب بودن تجهیزات شهری - فقدان ارزش های بصری در ساخت و ساز های اطراف خیابان 	<ul style="list-style-type: none"> - تداوم فضای سبز آریزون به داخل در شرق محور
<p>بعد بصری - ادراکی</p>			

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

• تبیین چشم انداز

این محور لازم است توانایی این را داشته باشد که ناظرین متحرک در سکانس های متفاوت احساس تغییر فضا و ورود به شهر را داشته باشند و بتوانند به راحتی تشخیص مسیر داده و مضاف بر ارتقاء کیفیت فضای کالبدی نمایان گر هویت شهری کرمان نیز باشد.

• پیشنهادات:

امروزه با گسترش نسنجیده شهرها ، مبادی ورودی از جمله فضاهای فراموش شده شهرها به شمار آمده که با مشکلات و نابسامانی های متنوعی روبه رو هستند. تصاویر و کیفیاتی که امروزه در غالب مبادی ورودی شهرها به چشم میخورد ، این عرصه ها را به پست ترین لایه های فضایی شهرها تبدیل نموده است . کیفیت ساخت و سازهای حاشیه مبادی ورودی که به صورت مجتمع های پراکنده و منفصل ظهور یافته اند ، بر فقدان برنامه ریزی ، خودرو بودن جریان توسعه و نیز نبود نظارت در مبادی ورودی تاکید می ورزند. امروزه ورودی های شهرها به سطحی از کیفیت تنزل پیدا کرده اند که در فضا سازی آنها غالباً تنها عناصر مشهود برنامه ریزی شده جهت یادآوری مفهوم ورود ، تعبیه یک تابلو است که ورود به شهر را متذکر شده و خوش آمد می گوید .

۸- جمع بندی از مطالب

در طراحی و اقدامات صورت گرفته در این پژوهش به جایگاه و توقعاتی که از یک ورودی انتظار میرود توجه شده و با راهکارها و سیاست های ارائه شده میتوان به فضایی رسید که در شان نام ورودی یک شهر باشد که با هویت خاص خود و ایجاد خاطرات جمعی تا مدت ها در ذهن شهروندان باقی بماند. این ورودی در سه سکانس پیشنهاد شد که :

سکانس اول (پلیس راه باغین - سعادت آباد)

سکانس دوم (سعادت آباد- پارک مسافر)

سکانس سوم (پارک مسافر- ابتدای بلوار حجاج)

میباشد تا در هر مکان مخاطب متحرک حس جدید دریافت کرده و با توجه به اینکه در حوزه سوم که همان ورود فیزیکی است با گذاشتن شاخص که برگرفته از هویت شهربود خواسته ایم هم تصویر ذهنی در مخاطب ایجاد کرده و هم آن ها را به شهر بپذیریم و همچنین توجه به فضای سبز و مکانهایی برای استراحت شهروندان توجه شده به طوری که محور جنوب و

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شمال از فضای سبزپیشنهاد شده و با پوشش گیاهی دید به کاربریهای دارای آلودگی های بصری بسته شده تا منظر زیبا و سرزنده در مسیر برقرار باشد .

منابع:

۱. ابلقی،علیرضا،پورجوهری،امیر حسین ،(۱۳۸۵)،مبادی ورودی شهر . نشریه آبادی ، شماره ۵۳ زمستان ۸۵،ص۶۶.
۲. بحرینی ، حسین ، علی طالب بابلی، ناهید . تدوین اصول و ضوابط طراحی محیطی ورودی شهر . مجله محیط شناسی، تهران .
۳. بهزاد فر ، مصطفی ، قره گزلی بیگی ، نگار . کنش راز آمیز رنگ در سکنس بندی های منظر شهری . مجموعه مقالات منظر شهری .
۴. پاکزاد ، جهانشاه ،(۱۳۸۸) ، راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران ، تهران ، وزارت مسکن و شهرسازی.
۵. پاکزاد ، جهانشاه ،(۱۳۸۰) ، مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری ، تهران ، وزارت مسکن و شهرسازی
۶. خطیبی، محمد رضا ، حبیب ، فرح، عباس زادگان ، مصطفی . تدوین مدل تحلیلی یکپارچه سکنس بندی عرصه ای ورودی شهر . نشریه
۷. قدمی ، مصطفی ، محمدی ، سحر . بررسی تطبیقی کیفیت مبادی ورودی شهر بابلسر . مجموعه مقالات منظر شهری
۸. قدمی، مصطفی، غلامیان، طاهره . بررسی کیفیت مبادی ورودی شهرهای گردشگری با تاکید بر جامعه گردشگران . مجموعه مقالات منظر شهری .
۹. قدمی ، مصطفی ، ملکشاهی ، غلامرضا ، اکبری مهام ، امیر ، محسنی ، ایرج ،(۱۳۹۰) ، بررسی کیفیت کالبدی و کارکردی مبادی ورودی شهر ، فصلنامه جغرافیا و توسعه ، شماره 21 بهار 90 .
۱۰. کالن ، گوردن ،(۱۳۹۰) . گزیده منظر شهری ، منوچهر طیبیبیان، تهران ، انتشارات دانشگاه تهران .
۱۱. مغاره ، وحید ،(1387) ، کارکردهای شهری ورودی و دروازه . نشریه آبادی، شماره 62-61 زمستان 87، ص 94 .
۱۲. مغاره ، وحید ،(۱۳۸۷) ، ضوابط ارزیابی نقش و کارکرد دروازه و فضای ورودی شهرها ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشکده معماری و شهرسازی

1. www.SID.ir Comprehensive plan for the military high way corridor district – city of Norfolk,verginia .
2. www.anzali.ir .
3. www.urbanity.ir .